

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Кафедра спеціальної освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Особливості розвитку зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху

Виконав: здобувач освіти

групи СОб(л)-4(2)

спеціальності 016 Спеціальна освіта

Мухіна Ксенія Олегівна

Керівник: Горшкова Г.В.

Рецензент: Чопік О.В.

Нормоконтроль: ____ Алла НАДТОЧІЙ

Запоріжжя

2025 р.

РЕФЕРАТ

Бакалаврська робота: 67 с., 18 рис., 40 джерел.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та експериментальне вивчення особливостей розвитку зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху, а також розробка методичних рекомендацій для вчителів-логопедів щодо організації корекційно-розвиткової роботи.

Об'єктом дослідження є процес розвитку зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху.

Предметом дослідження визначено особливості формування зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху

Методи дослідження: теоретичні, емпіричні, статистичні.

Дана робота присвячена дослідженню проблеми розвитку зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху, основи проблеми, зокрема представляють психолого-педагогічну характеристику дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху, описують особливості розвитку зв'язного мовлення як у нормотиповому онтогенезі, так і при порушеннях слуху, а також аналізують сучасні підходи до розвитку зв'язного мовлення у дітей з порушеннями слуху.

БІЛІНГВАЛЬНИЙ ПІДХІД, ЗВ'ЯЗНЕ МОВЛЕННЯ, ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА, КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ, КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВА РОБОТА, ЛОГОПЕДИЧНА КОРЕКЦІЯ, МОЛОДШИЙ ШКІЛЬНИЙ ВІК, МОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК, МУЗИЧНО-РИТМІЧНІ ЗДІБНОСТІ, ПОРУШЕННЯ СЛУХУ

ВСТУП

Актуальність дослідження проблеми розвитку зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху зумовлена необхідністю пошуку ефективних шляхів формування комунікативної компетентності в умовах сучасної спеціальної освіти. Відповідно до положень законодавчих документів Міністерства освіти і науки України та програм Державного стандарту спеціальної освіти, розвиток мовлення є одним із пріоритетних напрямків корекційно-розвиткової роботи з дітьми, які мають порушення слуху. Особливої актуальності ця проблема набуває в контексті впровадження інклюзивної освіти та необхідності забезпечення повноцінної соціальної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами.

Теоретичний аналіз наукової літератури засвідчує, що проблема розвитку зв'язного мовлення у дітей з порушеннями слуху досліджувалася багатьма вченими. Зокрема, питання формування мовленнєвої компетентності висвітлено в працях С. Кульбіді [15; 16; 17], Л. Луценко [20], А. Коломоєць [12]. Особливості корекційно-розвиткової роботи розглядаються в дослідженнях А. Колупасової [13; 14], О. Таранченко [13; 18; 19]. Білінгвальний підхід до навчання дітей з порушеннями слуху обґрунтовано в роботах С. Кульбіді [15; 16; 17] та Л. Луценко [20]. Водночас, на сьогодні вченими не повною мірою досліджено проблему розвитку зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху в умовах інклюзивного навчання.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та експериментальне вивчення особливостей розвитку зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху, а також розробка методичних рекомендацій для вчителів-логопедів щодо організації корекційно-розвиткової роботи.

Об'єктом дослідження є процес розвитку зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху.

Предметом дослідження визначено особливості формування зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху

Відповідно до мети визначено такі завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми розвитку зв'язного мовлення у дітей з порушеннями слуху.
2. Експериментально дослідити особливості зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху.
3. Розробити методичні рекомендації для вчителів-логопедів щодо розвитку зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху.

Методи дослідження:

- теоретичні: аналіз психолого-педагогічної літератури, узагальнення та систематизація теоретичних положень;
- емпіричні: педагогічний експеримент (констатувальний етап), комплекс адаптованих діагностичних методик: методика Ю. Рібцун «Діагностика стану сформованості зв'язного мовлення», методика А. Богуш та Н. Малиновської «Методика розвитку мовлення та навчання рідної мови дітей раннього і дошкільного віку», методика С. Максименка «Володіння зв'язним мовленням»; методика Ю. Рібцун «Дослідження діалогічного мовлення»;
- статистичні: кількісний та якісний аналіз отриманих даних.

Методологічне підґрунтя дослідження становлять:

- вчення про взаємозв'язок мовлення і мислення (Л. Виготський, О. Леонт'єв) [26];
- концепція про структуру мовних знань та механізми їх засвоєння (Л. Луценко) [20];
- теорія компенсаторного розвитку дітей з порушеннями слуху (Л. Виготський) [26]

- білінгвальний підхід до навчання дітей з порушеннями слуху (Л. Луценко) [20].

Апробація результатів дослідження:

Мухіна К. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху. VI Міжнародна науково-практична конференція студентів і молодих вчених «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір в умовах воєнного часу». Запоріжжя, 10-11 квітня 2025 року.

База дослідження: КЗ «Одеська спеціальна школа №91».

Теоретичне значення роботи полягає у поглибленні наукових уявлень про особливості розвитку зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху. В ході дослідження було систематизовано психолого-педагогічні характеристики дітей з порушеннями слуху, розширено розуміння відмінностей розвитку зв'язного мовлення при нормотиповому онтогенезі та за наявності слухових порушень, а також проаналізовано та узагальнено сучасні підходи до розвитку зв'язного мовлення у дітей даної категорії. Робота дозволила виявити специфічні особливості стану зв'язного мовлення у молодших школярів з порушеннями слуху та обґрунтувати методичні рекомендації для вчителів-логопедів щодо корекційно-розвиткової роботи.

Практичне значення роботи визначається розробкою та апробацією комплексу діагностичних методик для оцінки зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху та наданні методичних рекомендацій для вчителів-логопедів щодо розвитку зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху.

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (40 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 67 сторінок, з них основного тексту – 49 сторінок.

ВИСНОВКИ

Теоретико-емпіричне дослідження розвитку зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху дозволило отримати науково обґрунтовані результати, які мають теоретичне та практичне значення для корекційної педагогіки та спеціальної психології.

Шляхом аналізу наукових джерел з'ясовано, що діти молодшого шкільного віку з порушеннями слуху становлять особливу категорію дітей, психофізіологічні та комунікативні особливості яких суттєво відрізняються від нормотипового розвитку. Встановлено, що обмеження слухового сприйняття призводить до системних змін у когнітивному розвитку дитини, які виявляються у специфіці формування словесно-логічного мислення, зорового сприйняття та просторового аналізу як базових компенсаторних механізмів.

Визначено особливості розвитку зв'язного мовлення в нормотиповому онтогенезі та при порушеннях слуху. Розвиток зв'язного мовлення у дітей з порушеннями слуху характеризується затримкою мовленнєвого розвитку, труднощами опанування усним та писемним мовленням, що потребує специфічних корекційно-розвиткових технологій. Білінгвальний підхід, що передбачає паралельне використання словесної та жестової мов, розглядається як ефективна стратегія подолання комунікативних бар'єрів.

Узагальнення сучасних підходів до розвитку зв'язного мовлення у дітей з порушеннями слуху дало можливість виділити такі основні напрямки: білінгвальний, психолого-педагогічний, інклюзивний, технологічний, діяльнісний, особистісно орієнтований, когнітивний, комунікативно-діяльнісний, корекційно-розвивальний та креативно-діяльнісний. Встановлено, що найбільш ефективним є комплексний підхід, який інтегрує різні методики та враховує індивідуальні особливості кожної дитини.

Експериментальне дослідження проведене на базі Комунального закладу «Одеська спеціальна школа №91», охопило 8 дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху віком від 8-9 років, які навчаються у 2-ому класі. Констатувальний експеримент проводився у лютому 2025 року.

Використано комплекс діагностичних методик, що дозволив всебічно оцінити стан зв'язного мовлення: адаптована методика Ю. Рібцун «Діагностика стану сформованості зв'язного мовлення», адаптована методика А. Богуш та Н. Малиновської «Методика розвитку мовлення та навчання рідної мови дітей раннього і дошкільного віку», адаптована методика С. Максименка «Володіння зв'язним мовленням» та адаптована методика Ю. Рібцун «Дослідження діалогічного мовлення».

Результати дослідження свідчать, що лише 10% дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху демонструють високий рівень сформованості зв'язного мовлення. Переважна більшість має середній (35–40%) та низький рівень (20–30%), а достатній рівень зафіксовано у 20–30% дітей залежно від методики.

Найбільші труднощі у дітей виникали під час складання самостійної розповіді на задану тему та при участі в діалозі, що свідчить про обмеженість словникового запасу, порушення логіки висловлювань і недостатню сформованість навичок спілкування. Найкраще діти впоралися із завданнями на складання речень за сюжетними картинками, що потребували меншого рівня абстракції та планування мовлення.

Загалом, результати підтвердили, що формування зв'язного мовлення у дітей з порушеннями слуху потребує систематичної та цілеспрямованої корекційно-розвивальної роботи, з урахуванням специфіки їхнього мовленнєвого розвитку.

На основі теоретичного аналізу та емпіричних результатів дослідження було розроблено методичні рекомендації для вчителів-логопедів, спрямовані на розвиток зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху. Запропоновані рекомендації ґрунтуються на комплексному підході, який передбачає одночасний розвиток слухового, зорового та тактильного сприймання, формування просодичної сторони мовлення, активне збагачення словникового запасу, а також вдосконалення граматичної будови мовлення.

Окрему увагу приділено впровадженню музично-ритмічних вправ, які сприяють розвитку слухового контролю, ритмічності та інтонаційної виразності мовлення. Також наголошується на важливості формування навичок діалогічного мовлення як фундаменту для розвитку зв'язного монологічного мовлення та формування комунікативної компетентності.

Практичне значення проведеного дослідження полягає в тому, що його результати можуть бути успішно використані у корекційно-розвитковій роботі з дітьми з порушеннями слуху, зокрема під час індивідуальних та групових занять. Рекомендації сприяють не лише мовленнєвому розвитку, а й покращенню соціальної адаптації дітей, їх включенню в навчально-виховний процес та формуванню позитивного мовленнєвого досвіду.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці та апробації комплексної програми розвитку зв'язного мовлення з використанням музично-ритмічних засобів та сучасних технологічних рішень.